

К. Р. Юхтенко

здобувач I курсу магістратури спеціальності «Право»

Одеський національний університет імені І. І. Мечникова

*Науковий керівник: д. ю. н., проф., зав. кафедри конституційного
права та правосуддя Т. В. Степанова*

ПРОБЛЕМИ ЗАСТОСУВАННЯ ЕЛЕКТРОННИХ ДОКАЗІВ У СУДОВОМУ ПРОЦЕСІ

У зв'язку із судовою реформою 2017 року в новій редакції було викладено Кодекс адміністративного судочинства України, Цивільний процесуальний кодекс України та Господарський процесуальний кодекс України і з 15 грудня 2017 року в законодавстві України з'явилося нове поняття – електронні докази.

За останні роки електронні докази все більше підтверджують свій статус окремого виду доказів в судовому процесі та набирають обертів у поширенні їх застосування. При цьому на практиці відсутнє однозначне визначення щодо застосування електронних доказів у судовому процесі, що підтверджено судовою практикою. Тому потребує ретельного наукового дослідження питання

визначення та застосування електронних доказів з метою виявлення практичних проблем використання таких доказів у судовому процесі.

Відповідно до усталеної наукової позиції електронними доказами потрібно розуміти «будь-яку інформацію, представлена в електронній формі. Вона представлена у вигляді двійкового комп'ютерного коду, тлумачення якого здійснюється за допомогою спеціальних програмно-технічних засобів» [1].

Варто зазначити, що поняття «електронні докази» виникло в 1970-х роках ХХ століття, коли з'явилися так звані машинні документи. У міжнародній практиці використовується термін «datamessage», який у ст. 2 Типового закону про електронну торгівлю від 1997 р., рекомендованого Генеральною Асамблеєю ООН, визначається як «інформація, що підготовлена, відправлена, отримана або збережена за допомогою електронних, оптичних чи аналогічних засобів, включаючи електронний обмін даними, електронну пошту, телеграму, телекс або телефакс, але не обмежуючись ним» [2].

Відповідно до положень ст. 96 ГПК, ст. 100 ЦПК та ст. 99 КАСУ «електронними доказами є інформація в електронній (цифровій) формі, яка містить дані про обставини, що мають значення для справи, зокрема, електронні документи (в тому числі текстові документи, графічні зображення, плани, фотографії, відео- та звукозаписи тощо), веб-сайти (сторінки), текстові, мультимедійні та голосові повідомлення, метадані, бази даних й інші дані в електронній формі». Важливою ознакою, яку виділяє законодавець, виступає те, що електронні дані «можуть зберігатися, зокрема на портативних пристроях (картах пам'яті, мобільних телефонах тощо), серверах, системах резервного копіювання, інших місцях збереження даних в електронній формі (в тому числі в мережі Інтернет)».

Таким чином, аналіз законодавчого визначення даного поняття доводить, що електронним доказам притаманна необхідність бути визначеними певним критерієм, недотримання яких унеможливує їх визнання електронними доказами в установленому законом порядку, що слід враховувати на практиці.

Варто підкреслити, що цей перелік об'єктів, які можуть виступати електронними доказами, не є вичерпним, а отже із розвитком нових технологій такий перелік електронних доказів може поповнюватися новими видами електронних доказів.

Чинне законодавство та наукові позиції визначають дві основні групи ознак для визнання доказів електронними.

Першою групою є загальні ознаки, які притаманні всім видам доказів, а саме: вимоги належності, допустимості, достовірності та достатності [3].

У свою чергу, до другої групи часто відносять ознаки, які притаманні суто даному типу доказів: «відсутність матеріальної форми; необхідність

використання програмних і технічних засобів для дослідження електронного доказу; наявність технічного носія інформації; специфічний процес створення та зберігання інформації, який надає можливість легко змінювати носія без втрати змісту і, навпаки, внести зміни до змісту без залишення слідів на носієві» [4].

Наведена класифікація ознак електронних доказів має важливе практичне значення при віднесенні того чи іншого доказу до електронних у судовому процесі. Разом з цим аналіз судової практики доводить зворотнє. Так, достатньо часто спостерігається ототожнення судами загальної юрисдикції поняття електронних доказів з електронними документами. Тим не менш, важливу роль в вирішенні даної проблеми відіграв Верховний Суд, роз'яснивши в постанові у справі № 910/5408/21, що «електронний документ – документ, інформація в якому зафіксована у вигляді електронних даних, включаючи обов'язкові реквізити документа. Склад та порядок розміщення обов'язкових реквізитів електронних документів визначається законодавством. Електронний документ може бути створений, переданий, збережений і перетворений електронними засобами у візуальну форму. Для ідентифікації автора електронного документа може використовуватися електронний підпис» [5].

Тобто, електронний документ, перш за все, характеризується реквізитами, обов'язковими даними, без яких він не може бути підставою для обліку і не матиме юридичної сили, а також наявністю електронного підпису.

В свою чергу, електронний доказ, на відміну від електронного документа, це будь-яка інформація в цифровій формі, що має значення для справи.

У вказаній постанові Верховний Суд ще раз загострює увагу на важливому питанні належності доказів, а саме електронного листування та листування в месенджерах. Так, Верховний суд зазначає, що листування шляхом надіслання електронних листів уже давно стало частиною ділових звичаїв в Україні, а здійснення електронного листування як усталеного звичаю ділового обороту в Україні, що не вимагає договірною врегулювання, визнається цивільним звичаєм. Так само Верховний Суд підкреслює, що листування у Viber, Skype та інших месенджерах, включно з голосовими повідомленнями та іншим, є належним електронним доказом у судових справах.

Досі важливим питанням залишається правильне оформлення та надання суду електронних доказів, а також оцінка цих доказів у судах першої інстанції.

Загалом Верховний Суд наголошує на дотриманні принципу недискримінації при дослідженні електронних доказів. Даний принцип означає, що суди не повинні відмовляти в прийнятті електронних доказів і не повинні заперечувати їх юридичну силу лише тому, що вони зібрані та/або подані в електронній формі.

Іншим важливим проблемним питанням є наявність оригіналу електронного доказу та доведення перед судом його наявності, що впливає із приписів ч. 5 ст. 96 ГПК України: «Якщо подано копію (паперову копію) електронного доказу, суд за клопотанням учасника справи або з власної ініціативи може витребувати у відповідної особи оригінал електронного доказу. Якщо оригінал електронного доказу не поданий, а учасник справи або суд ставить під сумнів відповідність поданої копії (паперової копії) оригіналу, такий доказ не береться судом до уваги».

Проблема виникає у випадку, коли сторона по справі не є створювачем (автором) відповідного електронного доказу та позичила його із відповідних Інтернет-сайтів. І може виникнути ситуація, коли особа надає суду роздруківку з вебсайту, на якому була опублікована відповідна інформація. Проте після подання позовної заяви ця інформація може бути видалена особою, яка її розмістила, що ускладнить доказування факту її існування.

З одного боку, позивач має можливість звернутися до хостинг-провайдера або інтернет-провайдера для підтвердження наявності такої інформації. Однак, з іншого боку, ці суб'єкти не завжди володіють такою інформацією. При цьому виникає питання: чи будуть такі докази у подальшому визнані судом достовірними та належними у справі? Припустимо, що учасник процесу надає суду копію електронного доказу з ресурсу певного провайдера, а хостинг-провайдер просто вже може не мати оригіналу доказу на своєму ресурсі. Як результат, суд не візьме до уваги в справі доданий доказ.

Можна дійти висновку, що практичне застосування електронних доказів у судовому процесі має чимало питань, які потребують детального вивчення та врегулювання на законодавчому рівні. Судова практика з надання суду електронних доказів демонструє необхідність деталізації безпосередньо для електронних доказів таких загальних ознак доказів, як належність та достовірність (зокрема, щодо належності оригіналу електронного доказу відповідній особі та критерії доведення достовірності такого електронного доказу).

З питання належності оригіналу електронного доказу відповідній особі слід передбачити у процесуальному законі обов'язок доведення особою, яка подає копію електронного доказу, отримання цієї копії у особи, яка володіє чи володіла оригіналом цього доказу.

З питання визначення критеріїв доведення достовірності електронного доказу, окрім загального правила, напрацьованого в ході судової практики Верховного Суду щодо презумпції достовірності електронного доказу, слід передбачити, що лише за умови обґрунтованих та об'єктивних сумнівів достовірність електронного доказу може бути спростована та відхилена судом.

Література:

1. Павлова Ю.С. Особливості збирання та процесуального закріплення електронних доказів в цивільному судочинстві. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія Юридичні науки*. 2017. Вип. 4. Том 1. С. 76-80. URL: <https://dspace.onua.edu.ua/server/api/core/bitstreams/a8be0831-1c76-4c32-89be-031670ea8bff/content> (дата звернення: 01.04.2025).
2. Типовий закон про електронну торгівлю Комісії Організації Об'єднаних Націй з права міжнародної торгівлі: Прийнято Резолюцією Генеральної Асамблеї ООН № ООН А/51/628 від 1612.1996 р. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/mu01116> (дата звернення: 01.04.2025).
3. Гавалешко П.С, Ковбас І.В. Електронні докази як засіб доказування у адміністративному процесі. *Chernivtsi Law school*: веб-сайт, 23.09.2024. URL: <https://law.chnu.edu.ua/elektronni-dokazy-yak-zasobydokazuvannia-u-administratyvnomu-protsesi/> (дата звернення: 01.04.2025).
4. Самонова В. В. Ознаки електронних доказів в адміністративному судочинстві. *Правова позиція*. 2021. № 3 (32). С.38-42. URL: <https://legalposition.umsf.in.ua/archive/2021/3/7.pdf> (дата звернення: 01.04.2025).
5. Постанова Верховного Суду від 03.08.2022 у справі №910/5408/21. URL: reyestr.court.gov.ua (дата звернення: 01.04.2025).